

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича  
Філологічний факультет  
Кафедра філософії та культурології

**СИЛАБУС**  
навчальної дисципліни  
**ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ**

**Освітньо-наукова програма:** «Географія»  
**Спеціальність:** 106 Географія  
**Галузь знань:** 10 Природничі науки  
**Рівень вищої освіти:** третій (освітньо-науковий) – доктор філософії  
**Факультет:** Географічний  
**Мова навчання:** українська (з використанням англійської)

**Розробники:** Михайло Марчук – професор кафедри філософії,  
доктор філософських наук, професор,  
Ольга Рупташ – завідувачка кафедри філософії,  
доктор філософських наук, доцент

**Викладач:** Ольга Рупташ

**Профайл викладача**

[http://www.philosophy.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data\[3614\]\[caf\\_per\\_s\\_id\]=961&commands\[3614\]=item](http://www.philosophy.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/02personnel&data[3614][caf_per_s_id]=961&commands[3614]=item)

**Контактний тел.** 0505791163  
0372-584878

**E-mail:** [o.ruptash@chnu.edu.ua](mailto:o.ruptash@chnu.edu.ua)

**Консультації** онлайн: вівторок з 14.00 до 15.00  
очні: за попередньою домовленістю

**Сторінка на сайті ЧНУ «Електронне навчання»** <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2104>

## **1. Анотація навчальної дисципліни**

Дисципліна «Філософія та методологія науки» викладається аспірантам I року підготовки за ОНП третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (PhD). Головне її призначення – сформувати уявлення про методологічні засади досліджень, допомогти майбутнім аспірантам визначити адекватні певній галузі наукового знання філософські, загальнонаукові та дисциплінарні методи і підходи, які здатні спрямувати наукові пошуки у світоглядно й методологічно виправдане русло, забезпечити осмислену постановку мети і завдань, а також отримати результати, що відзначатимуться науковою новизною, теоретичною, практичною та соціокультурною значущістю, претендуючи на реальний внесок у сучасну науку. Курс дозволяє сформувати розуміння сучасної проблематики філософії та методології науки в її порівнянні з попередніми стадіями розвитку, переваг нових парадигм, їх світоглядного та методологічного потенціалу для реалізації в соціокультурному та цивілізаційному контексті сучасності.

## **2. Мета дисципліни**

Викладання дисципліни «Філософія та методологія науки» має на меті сформувати в аспірантів адекватне сучасному рівню розвитку культури розуміння сутності науки, загальних закономірностей і шляхів її розвитку, значення методології та свідомого її використання в науковому дослідженні, знання новітніх методологічних настанов, які вимагають співвідносити знання не лише з інструментами його ефективного використання, а й з соціально-культурними ідеалами, нормами й цінностями. Розуміння сутності й значення науки важливе в ситуації загострення цілої низки глобальних проблем, які значною мірою зумовлені спрямованістю наукової творчості на практичний ефект і прискорення науково-технічного поступу. Сучасна наука і наукова методологія налаштовують ученого враховувати у своїй діяльності значення морально-етичних, естетичних, гуманістичних цінностей, які за наявності багатьох альтернатив дозволятимуть здійснювати правильний, осмислений вибір, починаючи від обрання теми й закінчуючи обґрунтуванням теоретичної та практичної значущості отриманих результатів. Знання сучасної філософії та методології науки важливе для молодого вченого також у зв'язку з між- і трансдисциплінарними дослідженнями, які спонукають до розширення предметного поля конкретної наукової дисципліни, спрямовуючи наукову творчість на досягнення суспільно значущих цілей. Філософія та методологія науки покликана формувати у молодого дослідника цілісну систему знань, умінь і навичок, особливих компетентностей, що дозволятимуть не лише професійно розв'язувати актуальні проблеми конкретної, вузько спрямованої наукової дисципліни, а й бути носієм культури наукового мислення, відповідального за наслідки своєї творчої діяльності.

### Завдання курсу

Вивчення дисципліни має сформувати інтерес до філософської рефлексії науки, її історичних трансформацій, виробити критичне ставлення до змісту провідних епістемологічних і методологічних концепцій, стимулювати потребу в осмисленні методологічного підґрунтя наукового пошуку, переконати у важливості новітніх зрушень у методології та свідомого керівництва ними у власних наукових дослідженнях, які в результаті цього здійснюватимуться відповідно до сучасних епістемологічних і соціально-культурних норм і відзначатимуться новизною, теоретичною та практичною значущістю.

### 3. Пререквізити

Успішне опанування дисципліни “Філософія та методологія науки” передбачає, що аспіранти володіють знаннями, отриманими у процесі вивчення загального курсу філософії відповідно до бакалаврських програм, а також (бажано) спецкурсів “Організація наукових досліджень” або “Методологія наукових досліджень”, або “Вступ до філософії науки” у структурі магістерських програм.

### 4. Результати навчання

Відповідно до освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії в галузі знань 10 Природничі науки спеціальності 106 Географія (ОНП «Географія»), вивчення навчальної дисципліни дозволяє сформувати такі **загальні компетентності (ЗК)**:

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 03. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Вивчення НД «Філософія та методологія науки» сприяє досягненню здобувачами освіти таких **результатів навчання**:

ПРН 03. Формулювати та перевіряти гіпотези, використовувати для обґрунтування висновків належні докази, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників.

ПРН 08. Інтерпретувати філософську методологію пізнання, ключові засади професійної та наукової етики, систему морально-культурних цінностей, дотримуватись у професійній діяльності принципів соціальної відповідальності та громадянської свідомості.

У результаті вивчення дисципліни здобувач/ка повинні:

**знати:**

– особливості науки, закономірності її розвитку, сучасні вимоги до наукового пізнання та його методологічного забезпечення;

– відмінності між класичними й сучасними методологічними настановами, переваги наукової методології;

– підстави класифікації методів, відмінності між філософською, загальнонауковою та конкретнонауковою методологією;

- специфіку емпіричних і теоретичних методів науково-дослідної роботи;
- роль і значення науки в культурі, зв'язок з іншими формами знання, вплив на проблеми інформаційного суспільства;
- ціннісні виміри наукового знання, взаємозв'язки між епістемними, етичними й естетичними його характеристиками;
- вимоги етосу наукового співтовариства як умови можливості гармонійної взаємодії вчених у єдиному науковому просторі;
- можливості комунікативної філософії в осмисленні концептуальних інновацій в сучасній філософії та методології науки;

**вміти:**

- застосовувати отримані знання в процесі виконання наукового дослідження задля досягнення запланованого результату;
- розрізняти емпіричний і теоретичний, прикладний і фундаментальний рівні в контексті власного наукового дослідження;
- добирати найефективніші в обраній сфері дослідження філософські, загальнонаукові та конкретнонаукові методи;
- визначати місце конкретної науки і дослідницької тематики в загальному контексті новітнього науково-технічного поступу;
- застосовувати критерії наукової раціональності, зважаючи на її місце в системі вселюдських норм, ідеалів і цінностей;
- враховувати норми, ідеали і цінності, здатні спрямовувати будь-яке наукове дослідження в загальне гуманістичне русло;
- оцінювати актуальність і соціокультурну значимість передбачуваного внеску в науку зі світоглядно-філософського погляду;
- реалізувати можливості міждисциплінарної взаємодії та комунікації з дослідниками суміжних галузей наукового знання.

## **5. Опис навчальної дисципліни**

### **5.1. Загальна інформація**

| Форма навчання | Рік підготовки | Семестр | Кількість |       | Кількість годин |          |                                             | Вид підсумкового контролю |
|----------------|----------------|---------|-----------|-------|-----------------|----------|---------------------------------------------|---------------------------|
|                |                |         | Кредитів  | Годин | Лекцій          | Семінари | Самостійна робота та індивідуальні завдання |                           |
| Денна          | 1              | 1       | 4         | 120   | 16              | 4        | 90                                          | Екзамен                   |

### **5.2. Структура змісту навчальної дисципліни**

**Змістовий модуль 1.** Сучасна філософія, логіка та методологія науки.

Тема 1. Місце науки і філософії в культурі та сучасній цивілізації. (2 год.)

Тема 2. Класифікація методів і форм наукового пізнання. (2 год.)

Тема 3. Методологія природничих, соціально-поведінкових і гуманітарних наук. (2 год.).

Тема 4. Комунікативний дискурс в науці ХХІ ст. (2 год.)

**Змістовий модуль 2.** Історичні засади філософського осмислення науки

Тема 5. Теорія критичного раціоналізму Карла Поппера. (2 год.)

Тема 6. Концепція особистісного знання Майкла Полані й еволюційна епістемологія Стівена Тулміна. (2 год.)

Тема 7. Поняття парадигми і наукової революції Т. Куна. (2 год.)

Тема 8. Модель зростання наукового знання І. Лакатоса та плюралістична методологія П. Феєрабенда. (2 год.)

**Семінарські заняття** проводяться у формі доповідей з презентацією підготовлених індивідуальних навчально-дослідних завдань, покликаних продемонструвати знання матеріалу навчальної дисципліни та вміння застосовувати їх у забезпеченні філософсько-методологічного підґрунтя власного дисертаційного дослідження. Аспіранти заохочуються до постановки питань, участі в діалозі, дискусії.

### **5.3. Зміст завдань для самостійної роботи**

| № з/п | Теми                                             | Години    |
|-------|--------------------------------------------------|-----------|
| 1     | Предметна сфера філософії та методології науки   | 2         |
| 2     | Природа, структура і динаміка наукового знання   | 2         |
| 3     | Ідеали і норми в структурі наукового пізнання    | 2         |
| 4     | Наукові традиції, революції, типи раціональності | 2         |
| 5     | Методи емпіричного дослідження                   | 4         |
| 6     | Якісні та кількісні методи наукового пізнання    | 4         |
| 7     | Методи теоретичного дослідження                  | 4         |
| 8     | Між- і трансдисциплінарні дослідження            | 4         |
| 9     | Історія філософської рефлексії наукового знання  | 4         |
| 10    | “Перший позитивізм” і генеза філософії науки     | 4         |
| 11    | Філософія науки періоду “другого позитивізму”    | 4         |
| 12    | Неопозитивізм і логічний аналіз наукової мови    | 4         |
| 13    | Постпозитивістські парадигми філософії науки     | 4         |
| 14    | Проблеми етики наукових досліджень               | 4         |
|       | <i>Разом годин на підготовку</i>                 | <i>50</i> |

### **Тематика індивідуальних науково-дослідних завдань**

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) як вид позааудиторної роботи аспіранта (40 год.) передбачає підготовку матеріалу на тему філософських і методологічних аспектів дослідження (з подальшою доповіддю та презентацією, відповідями на запитання, діалогом, дискусією в межах обраної теми).

Мета ІНДЗ – практичне використання отриманих знань, а також отримання досвіду осмислення філософсько-методологічної сторони своєї роботи й апробації його результатів, реагування на критику, зауваження та побажання.

Конкретна тема **завдання** формується в робочому порядку під час індивідуальних бесід і консультацій, оскільки вона має бути пов'язана з темою дисертаційного дослідження і стосуватися її філософсько-методологічного обґрунтування.

Доповідь з презентацією та обговоренням передбачає оцінку в сумі до 20 балів (мах 15 балів за доповідь, 3 – за презентацію, 2 – за участь в обговоренні).

## **6. Освітні технології, методи навчання і викладання навчальної дисципліни**

Для викладання навчальної дисципліни можуть використовуватися такі **освітні технології**:

**(онлайн)презентації**, створені викладачем або іншими експертами у філософії та методології науки. Вони включають пояснення термінів, концепцій, приклади для кращого розуміння та засвоєння матеріалу;

платформа для веб-конференцій **Google Meet** дозволяє аспірантам і викладачу спілкуватися дистанційно в режимі реального часу. Викладач може проводити лекції, семінари, задавати питання, обговорювати кейси та спілкуватися зі здобувачами, здобувачі можуть презентувати результати виконання ІНДЗ;

**соціальні мережі** (Telegram, Viber, Facebook) може стимулювати активну комунікацію між здобувачами та викладачем. Це дозволяє здобувачам ділитися думками, задавати запитання та обговорювати теми, пов'язані з темами курсу;

онлайн-платформа для навчання **Moodle** надає здобувачам доступ до навчально-методичних матеріалів курсу (лекції, презентації, відео, наукові публікації, завдання, інструменти для оцінювання (тести) та форуми для обговорень;

графічні інструменти та **візуалізація** (діаграми, схеми та ілюстрації) допомагають унаочнити й зробити більш доступними для розуміння та запам'ятовування філософсько-методологічні поняття, концепції, методи НДР тощо.

Ці технології можуть використовуватися окремо або в поєднанні.

Використовуються такі **методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності**:

вербальні (лекція, бесіда, диспут, пояснення, розповідь);

пояснювально-ілюстративні;

проблемно-пошукові методи;

практичні (практичні завдання);  
кейс-метод;  
робота з інформаційними ресурсами: з навчально-методичною, науковою, нормативною літературою та інтернет-ресурсами;  
самостійна робота над індивідуальним завданням і/або за програмою навчальної дисципліни;  
а також **методи активізації та мотивації навчально-пізнавальної діяльності.**

### **7. Система контролю та оцінювання**

Поточний контроль засвоєння знань і самостійної роботи здійснюється під час модульного контролю (двічі за семестр) за допомогою тестів на сторінці НД на сайті «Електронне навчання – Moodle».

Індивідуальна робота оцінюється під час доповіді з презентацією та обговорення підготовлених завдань на семінарських заняттях.

Підсумковий контроль – іспит, який передбачає усні відповіді на теоретичні запитання та/або у формі тестів (до 40 балів) з додаванням балів за перелічені види роботи.

#### ***Розподіл балів, які отримують аспіранти***

| Бали за контрольні роботи та індивідуальні (практичні) завдання          |                                                                              |      | Екзамен | Сума |
|--------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------|------|---------|------|
| Змістовий модуль 1.<br>Сучасна філософія, логіка<br>та методологія науки | Змістовий модуль 2.<br>Історичні засади<br>філософського осмислення<br>науки | ІНДЗ |         |      |
| T 1-4                                                                    | T 5-8                                                                        |      | 40      | 100  |
| 20                                                                       | 20                                                                           |      |         |      |

T1, T2 ... T8 – теми змістових модулів.

Загальна оцінка знань і вмінь аспірантки/аспіранта виставляється за суму балів за змістові модулі та підсумковий контроль і не може перевищувати 100 балів.

### **Критерії оцінювання результатів навчання**

#### **з навчальної дисципліни на екзамені (підсумковому контролі)**

Усна відповідь аспірантки/аспіранта на екзамені оцінюється за такою шкалою:

**31-40 балів** – високий (творчий) рівень навчальних досягнень аспірантки/аспіранта характеризується засвоєнням не лише основних категорій і понять філософії науки, а й розумінням їхніх зв'язків з сучасними науковими теоріями та практикою наукової діяльності; аспірантка/аспірант володіє всебічними, узагальненими, системними й глибокими знаннями з предмету, здатна/ий використовувати їх у нестандартних ситуаціях, виявляє науковий підхід і творчі здібності; аспірантка/аспірант вміє визначати та виокремлювати смислові й методологічні відмінності філософії від інших форм мислення, порівнювати філософські та методологічні підходи до аналізу проблем наукового пізнання, виявляти їхні переваги й недоліки; демонструє обізнаність у головних філософсько-методологічних проблемах сучасних наук, зокрема у своїй галузі; відповідає упевнено, не прив'язана/ий до записів; відповіді на питання вичерпні, вирізняються повнотою і точністю використаних термінів, матеріал викладається послідовно й

логічно; аспірантка/аспірант вичерпно відповідає на додаткові запитання викладача/ки. (Викладач/ка має право поставити до трьох питань за змістом навчальної програми дисципліни, а не лише за темою питань, сформульованих у білеті).

**20-30 балів** – достатній (конструктивно-варіативний) рівень навчальних досягнень характеризується знанням суттєвих ознак понять і категорій, аспірантка/аспірант вільно оперує ними, тобто відтворює стандартний перелік відомостей про філософсько-методологічні проблеми сучасної науки, відомі підходи й школи, однак їхнє розуміння не пов'язане з реальними подіями в історії й сучасності науки, практикою наукової діяльності; знання не узагальнені, аспірантка/аспірант не вміє переносити їх і використовувати в інших ситуаціях, при цьому виявляє досить повні знання матеріалу, не припускається у відповідях суттєвих неточностей, засвоїла/в основну літературу, рекомендовану навчальною програмою, іноді послуговується попередніми записами, дає повні відповіді на додаткові запитання викладача/ки.

**10-19 балів** – середній (репродуктивний) рівень навчальних досягнень: аспірантка/аспірант знає основні ознаки поняття чи категорії, здатна/ий відтворити основні відомості про філософські й методологічні проблеми сучасної науки, персоналії, філософсько-методологічні підходи до розв'язання проблем наукового пізнання, виявляє знання та вміння, достатні для подальшого навчання й наукової роботи; увага аспірантки/аспіранта прикута до записів, зроблених під час підготовки до усної відповіді; аспірантка/аспірант припускається помилок, відповіді не повністю розкривають зміст висвітлюваних проблем та шляхи їхнього розв'язання; відповідає на додаткові поставлені запитання з помилками, однак спроможна/ий за допомогою екзаменатора/ки виправити їх.

**1-9 балів** – низький (рецептивно-продуктивний) рівень навчальних досягнень характеризується дифузно-розсіяним уявленням про категорії та поняття, на основі яких аспірантка/аспірант відрізняє їх від інших; аспірантка/аспірант відповідає, читаючи зроблені під час підготовки до усної відповіді записи, без допомоги яких у матеріалі орієнтується слабо, допускає принципові помилки; відповідає на додаткові поставлені запитання тільки за допомогою підказок екзаменатора/ки, відповіді не розкривають сутність проблем, сформульованих у питаннях.

**0 балів** – аспірантка/аспірант не розкриває сутність проблем, сформульованих у білеті, або торкається питань поверхово чи фрагментарно, не розкриваючи їх змістовно. На додаткові запитання викладача/ки відповісти не може.

### Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

| Сума балів за всі види навчальної діяльності | Оцінка ЄКТС | Оцінка за національною шкалою                  |
|----------------------------------------------|-------------|------------------------------------------------|
|                                              |             | для екзамену                                   |
| 90 – 100                                     | <b>A</b>    | відмінно                                       |
| 80-89                                        | <b>B</b>    | добре                                          |
| 70-79                                        | <b>C</b>    |                                                |
| 60-69                                        | <b>D</b>    | задовільно                                     |
| 50-59                                        | <b>E</b>    |                                                |
| 35-49                                        | <b>FX</b>   | незадовільно з можливістю повторного складання |



|      |   |                                                            |
|------|---|------------------------------------------------------------|
| 1-34 | F | незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни |
|------|---|------------------------------------------------------------|

## 8. Рекомендована література

### 8.1. Основна

- Грабченко А. І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень: Навч. посібник. Х.: НТУ «ХПІ», 2009. 142 с.
- Добронравова І. С., Білоус Т. М., Комар О. В. Новітня західна філософія науки. Підручник. Київ: Парапан, 2008. 215 с.
- Добронравова І. С., Сидоренко Л. І. Філософія та методологія науки. К.: ВПЦ “Київський університет”, 2008. 223 с.
- Дротянко Л. Г. Філософія наукового пізнання : підруч. К. : Вид-во Національного авіаційного університету "НАУ-друк", 2010. 224 с.
- Самардак Микола. Філософія науки. Напрями, теми, концепції. К. : ПАРАПАН, 2011. 204 с.
- Семенюк Едуард, Мельник Володимир. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Вид. 3-тє, випр. та допов. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
- Agazzi, Evandro. (2018). Philosophy of Science and Ethics. Axiomathes.
- Agazzi, Evandro. (2021). The Multiple Aspects of the Philosophy of Science. Axiomathes.
- Rosenberg, Alex. Philosophy of science: A contemporary introduction. New York and London: Routledge. 2005. 224 p.

### 8.2. Додаткова

- Габермас Ю. Філософський дискурс модерну. К. : Четверта хвиля, 2001. 424 с.
- Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації // Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. К. : Либідь, 1996. С. 84 – 90.
- Доманська Єва. Історія та сучасна гуманітаристика : дослідження з теорії знання про минуле / Пер. з польс. та англ. К. : Ніка – Центр, 2012. 264 с.
- Дротянко Л.Г. Феномен фундаментального і прикладного знання. К.: Вид-во Європ. ун-ту фінансів, менеджм., бізн. і інформ. систем. 2000. 257 с.
- Єрмоленко А. Комунікативна практична філософія. Підручник. К. : Лібра, 1999. 488 с.
- Зербіно Д. Д. Наукова школа: лідер і учні (Нова концепція). Львів: Євро світ, 2001. 208 с.
- Івакін О. А. Основи епістемології: Теорія і методологія наукового пізнання: Навчальний посібник. Одеса: Юридична книга, 2000. 112 с.
- Кун, Томас. Структура наукових революцій. К.: Port-Royal, 2001. 228 с.
- Кримський С.Б. Трансформація методологічної свідомості науки // Наука та наукознавство. - 1996. С.32-38
- Марчук М. Г. Ціннісні потенції знання. Монографія. Чернівці: Рута, 2001. 319 с.
- Марчук М. Г., Починок Б. В. Провідні філософські напрями: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2008. 103 с.
- Мінаков М. А. Історія поняття досвіду. Монографія. К. : Вид. ПАРАПАН, 2007. 380 с.
- Лютій Т. В. Розуміність нерозумного. Монографія. К. : ПАРАПАН, 2007. 420 с.
- Патнем, Гілларі. Розум, істина й історія: пер. З англ. К.: Вид. дім “Альтернативи”, 2003. 170 с.
- Пілюшенко В. Л., Шкрабак І. В., Словенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навч. посіб. К.: Лібра, 2004. С. 310–329.
- Починок Б. В., Починок І. Б. Вступ до філософії гуманітарних наук: навч. посібник. Чернівці, 2013. 364 с.
- Починок Б. В., Починок І. Б. Позитивізм і постпозитивізм: навчальний посібник. Чернівці, 2015. 300 с.
- Починок І. Б. Філософія гуманітарних наук. Навч. посібник. Ч. 1. Чернівці, 2007. 71 с.

- Рубанець О. М. Філософські проблеми наукового пізнання [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / О. М. Рубанець. Суми: Університетська книга, 2013. 228 с.
- Рупташ О. В. Поняття смислу в гуманітарнонауковій парадигмі знання : монографія. Чернівці : ЧНУ, 2015. 334 с. URL : [www.academia.edu](http://www.academia.edu)
- Рупташ О., Радзіняк Т. Комунікативна раціональність трансдисциплінарних досліджень. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Філософія. Вип. 813*. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. С. 26-32. URL : <http://www.philosophy.chnu.edu.ua/res/philosophy/813.pdf#page=25>
- Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії. К.: Либідь, 1996.
- Філософія: навчальний посібник для аспірантів і здобувачів / М-во освіти і науки України, НТУ ; за ред. А. В. Арістової, С. В. Синякова. Київ : НТУ, 2013. 248 с.
- Циппеліус Р. Юридична методологія / Переклад, адаптація, приклади з права України і список термінів Р. Корнута. К.: Реферат, 2004.
- Шашкова Л. О., Злочевська М. В. Діалогічний вимір гуманітарного знання. Монографія. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2011. 176 с.
- Ягодзінський С. М. Глобальні інформаційні мережі у соціокультурній перспективі [Текст] : монографія / Нац. авіац. ун-т. Київ : АграрМедіа Груп, 2015. 274 с
- Comte, Auguste. *Cours de philosophie positive*. Tome premier, Minaires generaux et la philisophie mathemethique.
- Earp, Brian D. Science cannot determine human values. *Think: A Journal of the Royal Institute of Philosophy*, 15(43):17-23. (March 2016). Cambridge University Press. DOI:10.1017/S1477175616000026. URL : [https://www.researchgate.net/publication/271207428\\_Science\\_Cannot\\_Determine\\_Human\\_Values](https://www.researchgate.net/publication/271207428_Science_Cannot_Determine_Human_Values)
- Enhancing Communication & Collaboration in Interdisciplinary Research / [edited by] Michael O'Rourke, Stephen Crowley, Sanford D. Eigenbrode & J. D. Wulffhorst, 2014., 430 с.
- European Textbook on Ethics in Research. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 203 p.
- Filyanina, N, O. Ruptash, V. Chitishvili, O. Rudenko, V. Sinelnikova (2021). Problems of Humanitarian Discourse in Modern Philosophies. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. Volume 11, Issue 2, Special Issue XXII*, 2021, 143-148. (Web of Science). <http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/PDF/110222.pdf>
- Foucault M. *Society must be defended: lectures at the College de France 1975-1976*. New York: Picador, 2003. 310 p.
- Foucault, Michel "On the Archaeology of the Sciences: Response to the Epistemology Circle," in Michel Foucault: *Aesthetics, Method, and Epistemology*. New York: The New Press, 1994. 327.
- Habermas, J. *The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory*. Eds. Ciaran Cronin and Pablo De Greiff Cambridge, Massachusetts, MITPress, 1998, xxxvii, 300 p. (Translation of *Die Einbeziehung des Anderen. Studien zur politischen Theorie*, Suhrkamp, 1996)
- Habermas, J. *The Theory of Communicative Action, Volume 1. Reason and the Rationalisation of Society*, Beacon Press, Boston, 1984, Volume 2. *Lifeworld and System. A Critique of Functionalist Reason*, Beacon Press, Boston, 1987.
- Handbook of transdisciplinary research / [edited by] Gertrude Hirsch Hadorn, Holger Hoffmann-Riem, Susette Biber-Klemm, Walter Grossenbacher-Mansuy, Dominique Joye, Christian Pohl, Urs Wiesmann, Elisabeth Zemp, 2008, Springer Science + Business Media B.V., 448 p. URL : <https://link.springer.com/article/10.1007/s11625-019-00661-4>
- James, William. *Pragmatism. A New Name for Some Old Ways of Thinking* (1907). URL : <http://www.gutenberg.org/cache/epub/5116/pg5116.html>
- Mittelstrass J. The Order of Knowledge: From Disciplinary to Transdisciplinarity and Back. *European Review*, Vol. 26, No. S2, S68–S75. URL : <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge->

[core/content/view/8ED86874D100DA377C7151A8BCEB73E0/S1062798718000273a.pdf/order\\_of\\_knowledge\\_from\\_disciplinarity\\_to\\_transdisciplinarity\\_and\\_back.pdf](http://core/content/view/8ED86874D100DA377C7151A8BCEB73E0/S1062798718000273a.pdf/order_of_knowledge_from_disciplinarity_to_transdisciplinarity_and_back.pdf)

Polanyi, Michael. *Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy*, 1962, London, Routledge & Kegan Paul Ltd, 502 p.

Popper, Karl. *Science: Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. New York London. 1962. 412 p.

Riegler, A. (2001) *Towards a Radical Constructivist Understanding of Science*. *Foundations of Science* 6 (1–3): 1–30.

*Transdisciplinary Research and Practice for Sustainability Outcomes* / edited by Dena Fam, Jane Palmer, Chris Riedy, Cynthia Mitchell, Abingdon, Oxon ; New York, NY : Routledge, 2017.

### **Інформаційні ресурси**

<http://www.nbuv.gov.ua/> Бібліотека ім. В. Вернадського.

<http://library.chnu.edu.ua/?page=/ua/02infres/01elcat> Електронний каталог Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

<http://www.library.cv.ua/onlajn-poslugy> Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Івасюка (Онлайн послуги)

<http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. М. Максимовича КНУ ім. Т. Шевченка

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.htm> Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету КНУ ім. Т. Шевченка

<http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html> Найвидатніші філософи світу та України

<https://about.jstor.org/oa-and-free/> Open and free content on JSTOR and Artstor

<https://philpapers.org/> PhilPapers

<https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=2104> Філософія та методологія науки – сторінка на сайті ЧНУ «Електронне навчання»